

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА МІСТОУТВОРЮЮЧОГО ПІДПРИЄМСТВА В РЕГІОНІ ВИДОБУТКУ Й ПЕРЕРОБКИ УРАНОВОЇ СИРОВИНИ

Л. В. Тимошенко, к. е. н., доцент, timoshenkolv@ukr.net

О. В. Крилова, к. т. н., доцент, krylo-ov@mail.ru

ДВНЗ «Національний гірничий університет»

Обґрунтовано науково-практичні засади створення соціально відповідального бізнес-середовища містоутворюючого підприємства та забезпечення узгодженості дій держави, виконавчої влади та громадськості. Досліджено необхідність використання засад соціальної відповідальності та можливості містоутворюючого гірничого підприємства, різних гілок влади та місцевої громади щодо вирішення проблем радіаційного та соціального захисту населення в регіоні, де здійснюється видобуток й переробка уранової сировини.

Ключові слова: містоутворююче гірниче підприємство, державні та місцеві органи влади, радіаційний і соціальний захист населення, соціально відповідальне бізнес-середовище, територіальна громада.

Постановка проблеми. Гірничі підприємства України, зважаючи на їх галузеві та історичні особливості, тримають на собі найбільше соціальне навантаження. Особливо це стосується місто- та бюджетоутворюючих підприємств в промислових регіонах, де вони виступають як основними поставачальниками робочих місць, базу формування соціальної інфраструктури, вирішення житлових проблем; так і формують якість умов життєдіяльності населення та стан навколишнього природного середовища. Негативний вплив гірничого виробництва на екологічний стан території із подальшим негативним впливом на соціальний розвиток населення обумовлює необхідність врахування засад сталого розвитку для успішного функціонування регіону. Досягнення сталого розвитку промислового регіону стосується одночасно державної, регіональної, економічної, соціальної, екологічної та промислової політики з конкретизацією реалізації на всіх рівнях управління.

Вирішення соціальних та екологічних питань у містах, що розташовані у безпосередній близькості до гірничозбагачувальних підприємств, де високе техногенне навантаження може призвести до зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру, а рівень наповнюваності міського бюджету багато в чому визначається економічним становищем підприємства, потребує концентрації уваги та узгодженості дій різ-

них гілок влади і керівництва підприємства, та обов'язкового підтримання місцевою громадою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам дослідження питання соціальної відповідальності бізнесу присвячено ряд наукових праць вітчизняних вчених. Зокрема, необхідність державної підтримки становлення соціально відповідального підприємництва в Україні підкреслює В. М. Шаповал [1]. Черних Е. В. доводить, що концепція соціальної відповідальності не отримала ще належного визнання і поширення в Україні [2]. О. С. Морозом [3] запропоновано концептуальний підхід до формування моделі впровадження принципів соціальної відповідальності бізнесу.

Необхідність, форми і методологічні основи взаємодії влади, бізнесу й суспільства при реалізації соціальних проектів на рівні регіону обґрунтовано у роботі [4], автори якої визначають, що основною організаційною формою такої взаємодії, є публічно-приватне партнерство. О. А. Єрмаковою досліджено основні засади створення та діяльності партнерств розвитку території на прикладі однієї із його організаційних форм – фонду місцевої громади [5]. Перспективи та фінансові важелі розвитку соціальної відповідальності бізнесу в гірничо-металургійному комплексі України визначено О. С. Галушко [6].

Аналіз публікацій, присвячених даним

проблемі, дозволив виявити багатогранність підходів до проблем становлення соціальної відповідальності бізнесу в Україні з урахуванням національних, регіональних та галузевих аспектів. Однак слід зазначити, що недостатньо досліджено інтеграцію взаємодії державних та місцевих органів влади, містоутворюючого підприємства та громади щодо соціальної відповідальності в регіоні з інтенсивним техногенним навантаженням.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є дослідження необхідності використання засад соціальної відповідальності та можливостей містоутворюючого гірничого підприємства, різних гілок влади та місцевої громади щодо вирішення проблем радіаційного та соціального захисту населення в техногенно-напружених районах, де здійснюється видобуток й переробка уранової сировини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід зазначити, що майже половина українських компаній вважає, що вирішення соціальних проблем – це функція державних структур, а бізнес повинен тільки забезпечувати власникам (акціонерам) отримання прибутку і платити податки державі. Це є відображенням незадоволення в суспільстві тим, як державні служби виконують свої обов'язки щодо соціального розвитку [2].

Для Дніпропетровської області завжди був характерним потужний розвиток гірничодобувної галузі, що привело до техногенної переважаності території регіону. За таких умов, головним завданням державних, регіональних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування є підтримка та забезпечення функціонування системи захисту населення і територій від негативного впливу забруднюючих речовин у видобувних районах взагалі та радіаційного захисту – в районах видобутку і переробки уранової сировини. Екологічний паспорт Дніпропетровщини [7] свідчить про наявність на території області відходів, котрі утворилися в процесі видобутку урану в м. Жовті Води, де добувалася та перероблялася для потреб атомної енергетики уранова руда – основа ядерного палива. З 1991 року видобуток уранової сировини у місті припинився, однак на базі гідрометалургійного заводу ДП «Східний гірничозбагачувальний комбінат»

(ДП «СхідГЗК») продовжується переробка привізної уранової руди з рудників Кіровоградської області.

ДП «СхідГЗК», який забезпечує видобуток уранової руди та виробництво уранового оксидного концентрату, є містоутворюючим підприємством. У виробничих підрозділах комбінату працює понад 7 тис. робітників, 3,2 тис. з них – у Жовтих Водах [8]. Звісно ж, для міста, де проживає понад 45 тис., комбінат є не лише головним годувальником (надходження з підприємства становлять понад 60% місцевого бюджету), а й роботодавцем. Наявність радіаційних об'єктів, які забезпечували добування уранової сировини та зберігання відходів її переробки, створили небезпечні умови для життя населення міста. Це пояснює велику залежність добробуту й здоров'я громадян, які проживають на території м. Жовті Води, від наявності робочих місць та стану навколишнього природного середовища.

Підприємство входить до десятки найбільших виробників урану в світі. Як зазначають фахівці, запасів уранових родовищ вистачить, щоб на тривалий термін (до 100 років) забезпечити сировиною для ядерного палива всі вітчизняні атомні станції (нині підприємство дає лише 40% потреб України). ДП «СхідГЗК» спроможний вийти на рівень 100% забезпечення вже до 2020 р. Отже м. Жовті Води має природо-ресурсні перспективи щодо свого економічного розвитку, який повинен ґрунтуватися на забезпеченні соціального та радіаційного захисту його населення.

Ставлення населення м. Жовті Води до діяльності підприємства з переробки уранової руди (ДП«СхідГЗК») щодо стану ядерно-радіаційної безпеки було досліджено спеціалістами за допомогою якісного соціологічного методу фокус-групових досліджень (ФГД) [9]. Побоювання місцевих мешканців щодо стану екології та здоров'я відступають на другий план перед необхідністю матеріального забезпечення власних родин, адже це підприємство виступає на місцевому ринку праці найвпливовішим роботодавцем. Не менш значущим чинником є занепад соціальної сфери через скорочення невиробничих витрат, які за радянських часів були вагомим компенсаторним механізмом у

формуванні позитивної громадської думки. Питання впливу діяльності ДП «СхідГЗК» для населення залишається відкритим і через брак спеціальної інформації. Серед причин відчуття небезпеки респонденти назвали: необізнаність з принципами роботи підприємства та можливими наслідками його діяльності для здоров'я, оточуючого середовища; недовіру щодо дотримання підприємством норм з утилізації продуктів переробки уранової руди; припинення реалізації місцевим управлінням заходів, спрямованих на профілактику радіаційного забруднення, тощо. Необхідність державного контролю за діяльністю підприємства, що має справу з процесом переробки уранової руди, усвідомлюють усі учасники ФГД, проте невпевнені у його достатності. Разом з тим, респонденти підкреслювали власну необізнаність з критеріями безпеки діяльності підприємства. Контроль, на думку респондентів, варто напряму пов'язувати з діями по ліквідації порушень, виявлених у процесі виробництва, які можуть призвести до негативних наслідків для місцевого населення. Більшість учасників ФГД переконані у тому, що існуючі контролюючі перевірки зазвичай до позитивних змін не призводять, зокрема, через відсутність координації дій та фінансування. Тому респонденти активно висловлювались на користь державних цільових програм з технологічної модернізації підприємства.

Інвестиційна державна підтримка та науково-практичне обґрунтоване визначення пріоритетних напрямків вирішення екологічних проблем на комбінаті дозволяють впроваджувати інноваційні технології щодо зниження шкідливого впливу виробництва на навколишнє природне середовище, а саме застосування технології безвідходної переробки уранової сировини, відвалів уранових руд на шахтах з одночасною рекультивацією територій. Однак слід відзначити і певні бюрократичні обмеження у залученні бюджетних коштів. В умовах сьогодення пріоритетним напрямком визначено ремонт очисних споруд шахтних вод Інгульської шахти ДП «СхідГЗК». Аби залучити кошти на ці цілі необхідно вносити зміни до певних постанов КМУ, які регулюють бюджетне фінансування модернізації підприємств в екологічному напрямку. Є певна колізія в

тому, що фінансування за державними екологічними програмами можливе для робіт, пов'язаних із стічними водами, у даному випадку йдеться про шахтні води. Але те, що питання реконструкції очисних споруд на урановій шахті лежить в екологічній площині, сумнівів не викликає [10].

Отже ефективна реалізація державної політики щодо забезпечення техногенно-природної безпеки потребує наполегливої роботи центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів, місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів рад щодо вдосконалення правових та організаційних механізмів управління, впровадження необхідних попереджувальних заходів та адекватної системи реагування. Обов'язковою нормою в політиці держави щодо забезпечення протирадіаційного захисту населення є виконання принципів, критеріїв, нормативів та правил, що затверджені на засадах системності Міністерством охорони здоров'я України. Однак слід відзначити, що в державі складається ситуація, коли управління у сфері поводження з радіоактивними відходами здійснюється децентралізовано, що не сприяє його ефективності.

Ретроспективний аналіз свідчить про визнання державою важливості вирішення проблем протирадіаційного захисту населення. Так на державному рівні була затверджена Програма радіаційного і соціального захисту населення м. Жовті Води на 2003 – 2012 роки. При потребі у коштах в сумі 231,0 млн. грн., державою фактично виділено 62,5 млн. грн., або 27,1% [11].

Динаміка та джерела фінансування «Програми радіаційного і соціального захисту населення м. Жовті Води на 2003–2012 роки» наведені на рис. 1, а заплановані та фактичні обсяги фінансових коштів – на рис. 2. Приведені дані (рис. 1) свідчать про те, що протягом майже всього періоду виконання Програми основним джерелом фінансування був державний бюджет, за виключенням 2003 р., коли з міського бюджету було виділено 1800,6 тис. грн. (87% річного фінансування). Максимальна фінансова підтримка виконання Програми з бюджету Дніпропетровської області відмічається на останньому 2012 р.: 1677,6 тис. грн. – всього 11,05% річного фінансування. Порівняльний

аналіз запланованих та фактичних обсягів фінансових коштів (рис. 2) свідчать про сис-

тематичне невиконання планових зобов'язань.

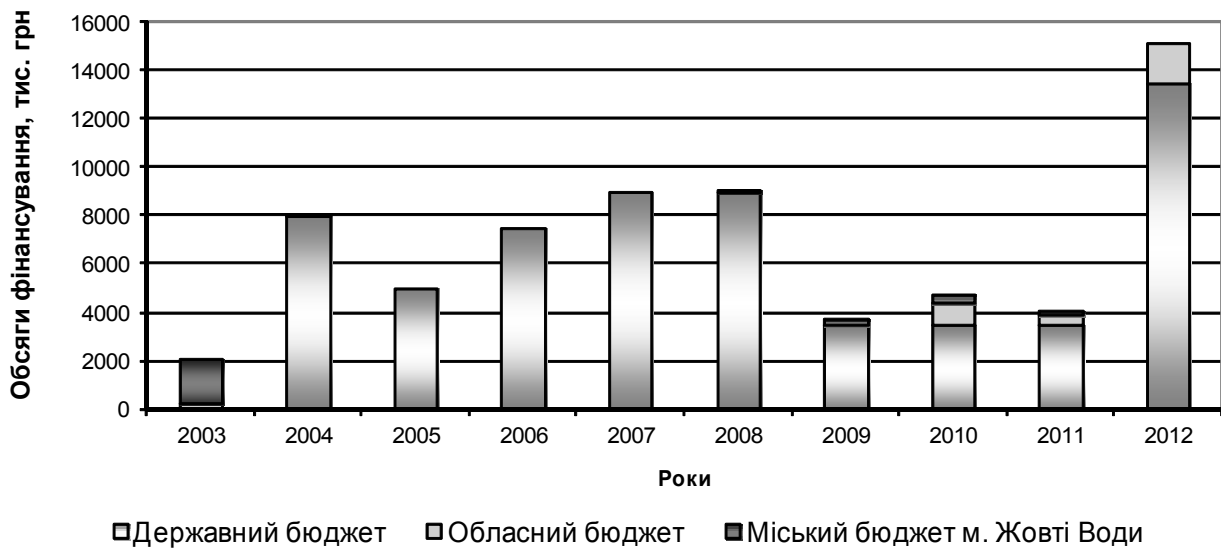

Рис. 1. Динаміка та джерела фінансування «Програми радіаційного і соціального захисту населення м. Жовті Води на 2003–2012 роки»

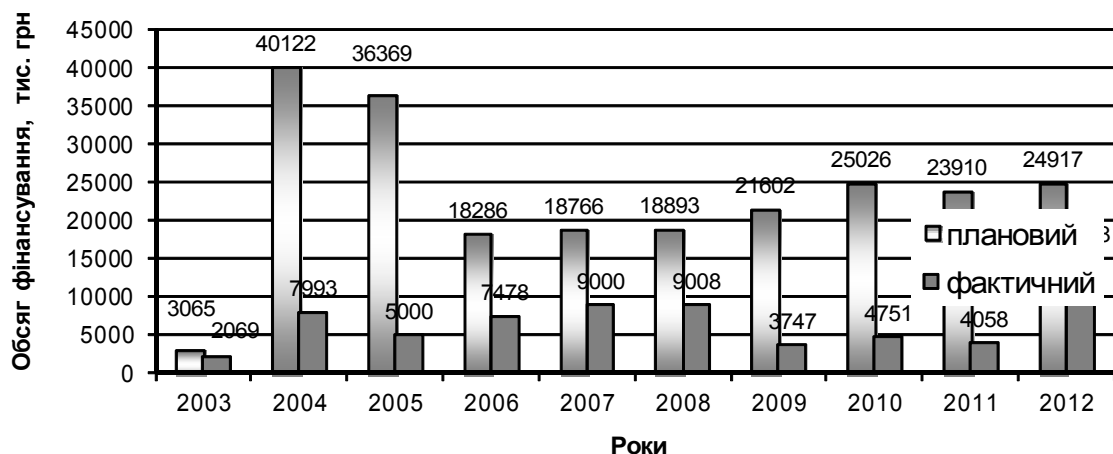

Рис. 2. Порівняльний аналіз планового та фактичного фінансування «Програми радіаційного і соціального захисту населення м. Жовті Води на 2003–2012 роки»

Отже за виділені кошти було виконано певні роботи, а саме: розроблено проекти, проведено їх комплексну державну експертизу та частково здійснено рекультивацийні роботи на забрудненій радіацією території. Але низький рівень, нерівномірність фінансування (рис. 1 та 2) та незабезпечення навіть загальнодержавних стандартів з охорони здоров'я не вирішило основного завдання Програми – захисту населення від радіацій-

ного впливу та покращення стану здоров'я населення. За таких умов постійно зростала захворюваність мешканців міста екологічно обумовленими хворобами та відповідно смертність населення (рис. 3) [12]. Гострою соціальною проблемою постало питання термінового захисту населення міста від радіаційного впливу та пов'язаних з ним шкідливих чинників.

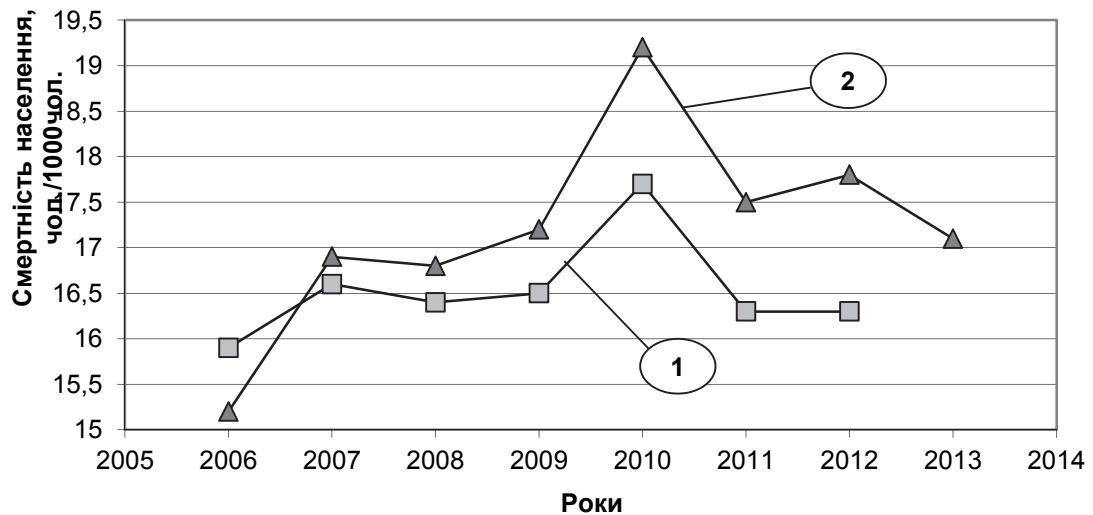

Рис. 3. Динаміка смертності населення з 2006 по 2013 рік:
1 - у Дніпропетровській обл., 2 – у м. Жовті Води [12]

З метою забезпечення організації роботи з прискорення та закінчення виконання заходів Програми та з урахуванням суттєвих змін у законодавстві, зокрема прийняття Закону України «Про державні цільові програми», розроблено Державну цільову програму радіаційного і соціального захисту населення м. Жовті Води на 2013–2022 роки. Виконання завдань Програми повинно стати важливою складовою стратегічного планування переходу міста до сталого розвитку. Впровадження запропонованих Програмою комплексних заходів має позитивно позначитися на здоров'ї населення міста, екологічному стані всіх її природних комплексів та об'єктів.

Ефективне виконання визначених завдань потребує державної підтримки і можливе лише за умови оперативного контролю та коригування заходів з боку органів місцевого самоврядування, територіальних органів виконавчої влади, державних органів влади, урахування пропозицій розробників, відповідальних виконавців, зацікавленої громадськості та інших суб'єктів управлінського процесу під час впровадження та виконання заходів. Мета, цілі, хід виконання заходів Програми повинні активно обговорюватися з громадськістю міста.

Слід зазначити, що досить помітною серед населення міста є зневіра щодо можливості реального впливу на рішення влади у питаннях радіаційного захисту, що під-

тверджується відсутністю продуманого механізму врахування думки місцевого населення під час проведення громадських слухань. У такому випадку доцільним може бути попереднє проведення відповідної інформаційної кампанії у місті, з фокусуванням на механізмах організації контролю на усіх етапах виконання відповідних заходів. А згодом – опитування громадської думки, яке варто було б доручити незалежним громадським організаціям. Активну підтримку ініціатив міської ради та її виконавчого органу з боку мешканців міста необхідно здійснювати шляхом прийняття участі у громадських толоках, роботах по систематичному благоустрою території міста, тощо. Як наслідок, все населення міста можна буде вважати співвиконавцем заходів щодо забезпечення радіаційного захисту.

Окрім того особливу увагу слід приділяти інформаційному забезпеченню населення щодо радіаційної безпеки у регіоні, де здійснюється видобуток та переробка уранової сировини. З метою досягнення широкої цільової аудиторії варто подавати інформацію у різних формах паралельно, а саме через: телевізійні програми з експертами у сфері ядерної енергетики, періодичні друковані матеріали у місцевих ЗМІ про роботу підприємств та Інтернет, що орієнтований передусім на молодіжну аудиторію.

Висновки. В техногенно-навантаженому регіоні, де здійснюється видобу-

ток й переробка уранової сировини, для розвитку соціально відповідального бізнес-середовища містоутворюючого підприємства та забезпечення узгодженості дій держави, виконавчої влади та громадськості необхідно:

1) за умов надзвичайного звуження місцевого ринку праці сформувавши правила ведення бізнесу містоутворюючого підприємства як соціально орієнтованого і відповідального як перед власним персоналом, так і суспільством у цілому;

2) розробити стратегію корпоративної соціальної відповідальності на містоутворюючому підприємстві, що має передбачати не просто благодійність, а системну діяльність інтегровану в усі бізнес-процеси;

3) створити та адаптувати до реальних умов вирішення питань соціального та радіаційного захисту населення систему узгодження інтересів сторін соціального діалогу, тобто містоутворюючого підприємства, влади та громади;

4) розробити механізм суспільного контролю за дотриманням сторонами соціального діалогу взятих зобов'язань і відповідальності щодо їх невиконання.

Література

1. Розвиток системи соціального управління акціонерних товариств / В. М. Шаповал, Л. С. Головова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=410> – заголовок з екрана.

2. Черних Е. В. Особенности социальной ответственности бизнеса / Е. В. Черных // *Економічний вісник Донбасу*, 2009. – № 3(17). – С. 11–16.

3. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні: проблеми та шляхи вирішення / О. С. Мороз // *Економіка пром-сті*. – 2013. – № 4 (64). – С. 135–143.

4. Проблеми партнерства бізнесу, влади та

суспільства в системі регіонального розвитку / О. Мартякова, Т. Василенко // *Схід*. – 2011. – № 1(108). – С. 97–100.

5. Партнерство розвитку території як інструмент підвищення ефективності використання соціального капіталу в регіоні / О. А. Єрмакова // *Економічні інновації: Зб. наук. пр.* — Одеса : ІПРЕД НАН України, 2012. – Вип. 51. – С. 126–136.

6. Фінансові важелі реалізації принципу соціальної відповідальності бізнесу в гірничо-металургійній промисловості / О. С. Галушко // *Економіка пром-сті*. – 2013. – № 3 (63). – С. 197–204.

7. Екологічний паспорт Дніпропетровської області (2013 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.menr.gov.ua/docs/protection1/dnipropetrovska/Dnipropetrovska_ekopasport_2013.pdf – заголовок з екрана.

8. Уранова стабільність (Урядовий кур'єр) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/uranova-stabilnist/> – заголовок з екрана.

9. Аналітичний звіт за результатами дослідження «Основні проблеми ядерної та радіаційної безпеки, поінформованість та інформаційні потреби мешканців різних регіонів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/uranova-tabilnist/> – заголовок з екрана.

10. Обласна влада визначається із найбільш проблемними екологічними об'єктами, що потребують державного фінансування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kr-admin.gov.ua/start.php?q=News1/Ua/2014/12021401.html/> – заголовок з екрана.

11. Про стан виконання рішень Комітету з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи за результатами виїзного засідання до м. Кривий Ріг Дніпропетровської області 13.03.2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://komekolog.rada.gov.ua/komekolog/control/uk/publish/article.jsessionid=518BF00D929910BEC94C8D3D28E79EE5?art_id=52122&cat_id=48830 – заголовок з екрана.

12. Статистичні щорічники Дніпропетровської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnestrstat.gov.ua/> – заголовок з екрана.

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО ОТВЕТСТВЕННОЙ БИЗНЕС-СРЕДЫ ГРАДООБРАЗУЮЩЕГО ПРЕДПРИЯТИЯ В РЕГИОНЕ ДОБЫЧИ И ПЕРЕРАБОТКИ УРАНОВОГО СЫРЬЯ

*Л. В. Тимошенко, к. э. н., доцент, Е. В. Крылова, к. т. н., доцент,
ГВУЗ «Национальный горный университет»*

Обоснованы научно-практические принципы создания социально ответственной бизнес-среды градообразующего предприятия и обеспечения согласованности действий государства, исполнительной власти и общественности. Исследована необходимость использования принципов социальной ответственности и возможности градообразующего горного предприятия, различных ветвей власти и местного сообщества по решению проблем радиацион-

ной и социальной защиты населения в регионе, где осуществляется добыча и переработка уранового сырья.

Ключевые слова: градообразующее горное предприятие, государственные и местные органы власти, радиационная и социальная защита населения, социально ответственная бизнес-среда, территориальная община.

FORMATION OF SOCIALLY RESPONSIBLE BUSINESS ENVIRONMENT FOR A CITY-FORMING ENTERPRISE IN THE URANIUM ORE MINING AND PROCESSING REGION

L. V. Tymoshenko, Ph.D (Econ.), Ass. Prof., O. V. Krylova, Ph.D (Tech.), Ass. Prof., SHEI «National Mining University»

Scientific and practical principles of creating socially responsible business environment of a city-forming enterprise and guarantee of coordination of actions of state government, executive powers and the publicity are grounded. The necessity for using principles of social responsibility and opportunities of the city-forming mining enterprise, the various branches of government and the community in dealing with problems of radiation and social protection of the population in the raw uranium extraction and processing region is investigated.

Keywords: city-forming enterprise, state and local government, radiation and social protection of the population, socially responsible business environment, territorial community.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Прокопенко В. І. Надійшла до редакції 28.01.2015 р.